

اصل دفاع از مظلومان از منظر قرآن در بیان مقام معظم رهبری

علی نبی الهی^۱

چکیده

هدف پژوهش تبیین مصادیق ظلم و مظلوم و راهکارهای دفاع از مظلوم و روشهای مقابله با ظالم با روش توصیفی تحلیلی و تحلیل محتوای بیانات آیت الله خامنه ای است. راهکارهای مبارزه با ظلم دعوت به وحدت و همدلی بین مسلمانان، آگاهی دادن به اینکه مدافع مظلوم ولی و نصیر از طرف خداست. ابعاد مبارزه با ظلم و ظالم جهاد و مبارزه مسلحانه، امر بمعروف و نهی از منکر، صبر و استقامت، دعا و توسل است. کارکردهای دنیایی مبارزه با ظلم زمینه سازی برای ظهور، ایجاد عدالت در جامعه، ایجاد کرامت و آزادی، برخورداری از امدادهای الهی است. نتیجه اینکه اسلام برای همه مسائل و مشکلات، دارای راهکار عملیاتی است و برای مقابله با ظلم و دفاع از مظلوم نیز دارای دستورالعمل خاص خود است که در صورت عمل بدانها زندگی عزتمندانه برای مومنان و از بین رفتن ظلم و ظالم را در بر خواهد داشت.

واژگان کلیدی: مظلوم، قرآن، آیت الله خامنه ای.

۱- استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه جامع امام حسین؛

مقدمه

مظلوم کسی است که مورد ظلم قرار گرفته و ظلم بر خلاف عدل (نراقی، ۱۳۷۸، ص ۵۲) و امری قبیح است و آن (ظلم) یکی از مقتضیات قوه شهویه در انسان به شمار می‌رود (نراقی، ۱۳۷۸، ص ۴۰) شدت قبح ظلم به حدی است که قرآن تاکید می‌کند خدای تعالی حتی به اندازه ذره ای، ظلم در وجودش نیست (نساء - ۴۰) البته قبح ظلم، هم امری شرعی است و هم عقلی و کسی که مرتکب ظلم می‌شود یا از لحاظ عقلی ضعیف است یا از قبح آن اطلاعی نداشته یا اینکه قصد دارد تا با ظلم، نیازهای خود را پوشش دهد (مدنی، ۱۴۰۹؛ ج ۷؛ ص ۲۲۶) در برابر، از جمله اصول مهم و کلان آموزه‌های اسلامی - که از جایگاه بسیار مهم و بالایی نیز برخوردار است - اصل عدالت در جامعه است، اما گاه برخی پا را از حد خود فراتر نهاده، با فراهم‌سازی موجبات تعدی و ظلم به دیگران، حقوق آنان را به دلایل گوناگون از بین برده‌اند، نتیجه این فرآیند نیز مظلوم واقع شدن این افراد است که بایستی از ایشان دفاع صورت پذیرد، از اینرو، اصل دفاع و حمایت از ستم‌دیدگان و پایداری و ایستادگی در برابر تعدی، ستم و ستمکار، از مهم‌ترین آموزه‌های اسلام به شمار می‌رود که در برخی آیات قرآن کریم و روایات نیز به آن اشاره شده است. (بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری - ۱۳۹۶/۱۲/۲۴)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39229>)

در اسلام، حالت بی‌تفاوتی نسبت به ظلم، ظالم و مظلوم وجود ندارد، زیرا از نگاه این دین مبین، مردم در مواجهه با ظالم و مظلوم نمی‌توانند رأی ممتنع داشته باشند، چراکه رأی ممتنع، به معنای بی‌تفاوتی و بی‌طرفی در قبال ظالم و مظلوم است که این امر در اسلام مردود است زیرا بر اساس آموزه‌های الهی، انسان‌ها همان گونه که باید عدالت‌خواه و ستم‌ستیز باشند، باید در شرایطی که به خود یا دیگران ستم روا داشته می‌شود نیز دست بر روی دست نگذاشته، بلکه به مقابله با ستم و ستمگران برخیزند، بر این اساس و از دیدگاه اسلام، ستم‌ستیزی امری واجب بر شخص ستم‌دیده و سایر افراد جامعه است و هیچ کس نمی‌تواند به دلیل این که در معرض ستم است یا به وی ستم می‌شود، نسبت به ستم و ستمگر واکنش نشان نداده و ستم‌پذیر باشد! چراکه ستم‌پذیری، خود گناهی نابخشودنی است و اسلام، هرگز نسبت به ظلم و ظالم ساکت نبوده و ظلم‌ستیزی و مبارزه با آن یکی از اهداف و رسالت‌های دین مبین اسلام به شمار می‌رود. (بیانات در شرح حدیث در ابتدای جلسه درس خارج فقه - ۱۳۹۶/۰۲/۲۴)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=45863>)

شاهد بر این مطلب آن که اسلام در این باره دارای شیوه نامه مخصوص است، به طور کلی می‌توان گفت که در اسلام برای هر مشکلی راهکاری تعبیه شده که در باره مواجهه با ظلم و ظالم نیز این مسئله ساری و جاری است چراکه در این باره راهکارهایی طراحی شده که مهمترین آنها، همانا مقابله با ظالم و دفاع از مظلوم با روش‌های خاص خود است (مغنیه، ۱۴۲۴، ج ۷: ۱۱۳) همچنانکه قرآن کریم نیز بر این مطلب تاکید دارد (بقره - ۱۹۰) برخی بزرگان تفسیر از این آیه شریفه (بقره - ۱۹۰)، به عنوان اولین آیه‌ای

که به مسلمانان دستور مقابله با دشمن را داده یاد کرده‌اند. (ابن عاشور، ۱۴۲۰، ج ۲: ۱۹۶ و مکارم، ۱۳۷۱، ج ۲: ۱۷ و طباطبایی، ۱۳۹۰، ج ۲: ۶۵ و جز آن)

معنای ظلم و مظلوم

واژه «مظلوم» از ماده «ظلم» است، این واژه در قرآن کریم تنها یک بار به کار رفته (اسراء - ۳۳) اما معنای مظلوم و ستم‌دیده در آیات متعددی به کار رفته است. (مانند حج - ۳۹ و ۶۰ و شوری - ۳۹ و جز آن)

اساساً یکی از راه‌های شناخت هر چیزی مراجعه به نقیض و ضد آن است، ظلم، در برابر حق و عدل، قرار دارد از اینرو نقص حق و نقض آن، تعدی و تجاوز به عدل و مصداقی از ظلم است، به دیگر بیان، قرار دادن هر چیزی در جای خود، همان ظلم است که این مسئله نسبت به خدا، مردم، حیوانات و خویش اتفاق می‌افتد، بنابراین، هر عمل مغایر با عدالت و حقانیت، ستم بوده، انجام دهنده آن ستمگر خوانده شده و کسی که این فرآیند بر روی او اعمال شود مظلوم است، بر این اساس میان حق، عدالت و ظلم، ارتباط تنگاتنگی وجود دارد، یعنی برای شناخت ظلم، شناخت حق و درک معنای حقیقی و واقعی آن لازم و ضروری است، زیرا تا حق شناخته نشود، نمی‌توان از رابطه مثبت و منفی عمل با آن سخن گفت یا حکم کرد که آیا فلان عمل مطابق با حق بوده یا نبوده؟ از آنجا که معیار مسلمانان در سنجش همه چیز بر پایه دستورات خدا و بر محور توحید استوار است، کشف معنای حق آسان خواهد بود، زیرا مسلمانان هر اصل از اصول اخلاقی و مانند آن را به مبانی اصلی‌ای باز می‌گردانند که از منابع دینی اخذ شده، بدیهیست خاستگاه همه امور از جمله دین، مبانی، اصول اخلاقی و ارزشی هم خداوند باری تعالی است (توحید محوری) بر این اساس، خاستگاه حق، خداست، چه حق را به معنای حقیقت و امر ثابت و واجب بدانیم که در برابر باطل قرار می‌گیرد و جمع آن حقایق است، چه حق را به معنای سزاواری بدانیم که جمع آن حقوق است.

معنای اصطلاحی ظلم از روایات نیز قابل برداشت است همچنانکه امام باقر علیه‌السلام، ظلم اصطلاحی را به سه معنا دانسته و فرمودند:

«الظُّلْمُ ثَلَاثَةٌ ظُلْمٌ يَغْفِرُهُ اللَّهُ وَ ظُلْمٌ لَا يَغْفِرُهُ اللَّهُ وَ ظُلْمٌ لَا يَدْعُهُ اللَّهُ فَأَمَّا الظُّلْمُ الَّذِي لَا يَغْفِرُهُ فَالشِّرْكُ وَ أَمَّا الظُّلْمُ الَّذِي يَغْفِرُهُ فَظُلْمُ الرَّجُلِ نَفْسَهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ اللَّهِ وَ أَمَّا الظُّلْمُ الَّذِي لَا يَدْعُهُ فَالْمُدَايَنَةُ بَيْنَ الْعِبَادِ» (صدوق، ۱۳۷۶، ص ۲۵۳)

یعنی: ظلم بر سه قسم است: (اول) ظلمی که خداوند آن را می‌بخشد و آن ظلم شخص است در مورد خودش نسبت به وظایف و تکالیف دینی (دوم) ظلمی که خدا آن نمی‌بخشد که همان شرک به خداست و (سوم) ظلمی که خدای تعالی آن را رها نمی‌کند (و آن را مورد مؤاخذه قرار می‌دهد) و آن حقوق و دیونی است که بندگان به گردن یکدیگر دارند، این مسئله شاهد قرآنی هم دارد همچنانکه قرآن به مصداقی از ظلم

به خدا مانند: شرک (کُف - ۱۴) یا ظلم به خود مانند نسیان و غفلت (حشر - ۱۹؛ صافات - ۱۱۳؛ نحل - ۲۸) و ظلم به دیگران مانند ظلم مرد به همسر خویش (بقره - ۲۳۱) اشاره کرده است. بنابراین مظلوم کسی است که دیگری به حدود شرعی یا قانونی او تجاوز کرده و حقوق او از بین برده باشد که همین معنا در این نگاشته، محور گفتگو قرار گرفته است. در قرآن کریم گاه از مظلومان با واژه «مستضعف» نیز یاد می‌شود که منظور از آنان، کسانی هستند که افراد قدرتمند و ظالم ایشان را ضعیف کرده و تحت سیطره و اراده خود در آورده‌اند اما با این وجود باز هم افراد مستضعف در تلاشند تا با کمک و یاری الهی و مومنان، خودشان را از زیر بار ظلم ظالمان خارج سازند. (مدرسی، ۱۴۱۹، ج ۲: ۱۲۱)

مصادیق مظلومان در قرآن کریم

دفاع از مظلوم، فرع بر تشخیص مصداق مظلوم است به عبارت دیگر تا مظلوم مشخص نشود نمی‌توان از او به نحو احسن دفاع کرد بنابراین بایستی مصادیق مظلومان نیز روشن شود، مصادیق ظلم نیز می‌تواند به این صورت دسته بندی شود: ظلم رفتاری - ظلم گفتاری و ظلم افکاری؛ ظلم رفتاری مثل استکبار و استثمار، ظلم گفتاری مثل استهزا و تمسخر و بالاخره ظلم افکاری مثل بیمار دلی و مرض قلب که خداوند صاحبان همه موارد یادشده را ظالم خوانده است. از یک نگاه دیگر، می‌توان گفت که ظلم بر دو بخش است یعنی مظلوم؛ گاه خود انسان است و گاه دیگری، حال این دیگری یا خدای تعالی است یا موجودات زنده و دیگر افراد بشر، در قرآن کریم نیز برخی مصادیق مظلومان به شرح زیر است:

۱. اخراج شدگان از سرزمین خود

قرآن کریم در این باره می‌فرماید: «أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا.. * الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ» (حج - ۲۲، ۳۹ - ۴۰)

در آیه شریفه، به افراد مورد ستم اشاره شده و ایشان همان کسانی هستند که از خانه و کاشانه خود اخراج و رانده شده‌اند. (مکارم، ۱۳۷۱، ج ۱۴: ۱۱۴) برخی مفسران بر آنند که آیه شریفه، اولین آیه ایست که در بحث دفاع و جهاد نازل شده و ناظر به جایی است که مسلمانان مورد اذیت، آزار و ظلم و ستم قرار گرفته‌اند. (صادقی، ۱۴۰۶، ج ۲۰: ۱۲۵) مقام معظم رهبری نیز با اشاره به آیه ۴۰ سوره حج، مصداق بارز این مسئله را دفاع مردم غزه از خانه و کاشانه خود دانسته و تاکید کردند این کار ایشان در واقع عمل به دستور قرآن کریم است. (بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن - ۱۴۰۲/۱۲/۰۳)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=55320>)

۲. بندگان مورد بهره‌کشی ظالمانه

قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

أَنْ أَدُّوا إِلَى عِبَادِ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ. (دخان - ۱۸ -

(۱۹)

آیه شریفه به ظلم فرعونیان نسبت به بنی اسرائیل اشاره دارد زیرا رفتار ایشان مبتنی بر استکبار، طغیان و ظلم به مستضعفان بود زیرا ایشان بنی اسرائیل را برده و بنده خود کرده بودند، نمونه دیگر رفتار ظالمانه ایشان این بود که دست به کشتن پسران می‌زدند و برای رفع حیا از زنان هم تلاش می‌کردند. (فضل الله، ۱۴۱۹، ج ۲۰: ۲۸۴)

مقام معظم رهبری نیز تاکید کردند سیاست کلان نظام سلطه، عبارت است از به بردگی کشاندن ملت‌ها و تسلط بر سرنوشت ایشان بدون کمترین اعتنایی به مصالح و خواسته آحاد ملت‌ها. (بیانات در دیدار دانشجویان - ۱۳۹۳/۰۵/۰۱)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=27046>)

۳. مومنان مورد استهزاء

استهزای مؤمنان، از مصادیق ظلم و تجاوز به دیگران است همچنانکه قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ... وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ»

(حجرات - ۱۱)

در آیه شریفه تمسخر دیگران به عنوان فسق و گناه معرفی شده که این عمل، موجبات عقوبت را نیز در پی دارد، از سوی دیگر چنین رفتاری موجب تضییع حقوق افرادی است که مورد تمسخر قرار گرفته‌اند چراکه چنین رفتاری - افزون بر از بین بردن حقوق ایشان - باعث هتک حرمت و جریحه‌دار شدن احساسات فرد نیز شده و جایگاه دینی، اجتماعی و شخصیتی فرد مورد تمسخر نیز به خطر می‌افتد از همین روست که خدای تعالی تاکید دارد فرد مسخره کننده بایستی اولاً توبه کند ثانیاً حق آن شخص را هم به جا آورده و تامین کند و الا در سلک ظالمان قرار خواهد گرفت. (حسینی همدانی، ۱۴۰۴، ج ۱۵: ۳۹۹)

مقام معظم رهبری نیز یکی از مصادیق تمسخر و اهانت به اسلام و مسلمانان را اهانت به مقدسات اسلام بویژه قرآن کریم، از سوی مدعیان آزادی بیان، عنوان کرده و بر مقابله با این پدیده تاکید کردند. (بیانات رهبر انقلاب در پاسخ به اهانت‌ها به قرآن کریم - ۱۴۰۱/۱۱/۰۵)

(<https://www.mehrnews.com/news/5692460>)

۴. پیامبران مورد استهزاء

استهزای پیامبران نیز در فرهنگ قرآن، ظلم و ستمی آشکار به شمار آمده همچنانکه قرآن کریم در این

باره می‌فرماید:

وَلَقَدْ اسْتَهْزَيْ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ. .. وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ (انبیاء ۴۱ و ۴۶)

اساساً مشرکانی که در دنیا پیامبران الهی را مورد تمسخر قرار می دادند در روز قیامت با اندک تماسی با عذاب الهی به جزع و فزع افتاده، با سردادن ندای پشیمانی، به ظلم و ستمکاری خویش اعتراف می کنند، قرآن کریم نیز همین مطلب را از ایشان نقل کرده و اعتراف ایشان را دلیلی بر ستمکاری آنها دانسته است. (طنطاوی، ۱۹۹۷، ج ۹: ۲۱۶)

اساساً استهزای پیامبران، یکی از شیوه های مبارزه مشرکان با ادیان الهی است، مقام معظم رهبری نیز با تاکید بر همین مسئله، کار برخی مجلات و کشورها را در استهزای پیامبر مکرم اسلام (ص) در همین راستا و در جهت مبارزه با دین مبین اسلام دانستند. (بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی - ۱۳۹۲/۰۳/۱۷)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22816>)

۵. پیامبران مورد نسبت ناروای سحر و جنون

قرآن کریم تاکید دارد برخی افراد به پیامبران نسبت سحر و جنون می دادند که بیان این مطلب از سوی قرآن کریم با هدف آرامش بخشی به نبی مکرم اسلام (ص) است زیرا خداوند به آن حضرت می فرماید نباید از این رفتار مشرکان رنجیده خاطر شود چراکه قبلاً هم چنین رفتاری از امت های گذشته نسبت به سایر پیامبران رخ داده بود (صدیق، ۱۴۲۰، ج ۶: ۴۲۵) همچنانکه قرآن کریم در این باره می فرماید: «كَذَلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مُجْنُونٌ فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ» (ذاریات - ۵۲ و ۵۹)

آیه شریفه؛ حال کافران متقدم از عاد، ثمود و قوم نوح را بیان می کند اقوامی که پیامبران خود را تکذیب کرده، به انبیای الهی نسبت سحر و جنون دادند و به همین خاطر، خدای تعالی ایشان را ظالم خوانده است. (نووی، ۱۴۱۷، ج ۲: ۴۵۶)

مقام معظم رهبری نیز به سیره پیامبر اکرم (ص) در این باره اشاره کردند چراکه حضرت مورد اذیت و آزار قرار مشرکان قرار می گرفت اما بر این مطلب صبر می کرد. (بیانات در خطبه های نماز جمعه تهران - ۱۳۷۹/۰۲/۲۳)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3005>)

۶. گمراه شوندگان از راه راست

قرآن کریم در این باره می فرماید:

«... فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» (انعام -

(۱۴۴)

اساساً در فرهنگ قرآن کریم، سران کفر و شرک و گمراه کنندگان دیگران، ظالم خوانده شده‌اند چراکه این کار ایشان هم ظلم بنفس است زیرا کذب بر خدا از معاصی کبیره است و هم ظلم به دیگران، چراکه دیگران را در ضلالت می‌اندازد و هم ظلم به دین و شریعت است چون چنین شخصی بدعت در دین گذارده (طیب، ۱۳۶۹، ج ۵: ۲۲۷) به عبارت دیگر قرآن کریم علت اینکه این افراد را ظالمترین مردم دانسته، آن است که ایشان در زمینه احکام الهی به خدا دروغ بسته و از همین راه نیز دیگران را گمراه می‌کنند. (قرشی، ۱۷۵، ج ۳: ۳۳۰)

مقام معظم رهبری نیز تاکید کردند که در اسلام، گمراه کردن دیگران ممنوع است چراکه این امر ظلم به دیگران محسوب می‌شود. (خطبه‌های نماز جمعه تهران - ۱۳۶۶/۰۲/۱۸)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21494>)

۷. ایجادکنندگان اختلاف بین مردم

قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

«وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا..» (زخرف: ۶۴-۶۵)

این مسئله روشن است که عبرت‌های آیات قرآن بر پایه عمومیت الفاظ است نه اینکه تنها اختصاص به سبب مورد اشاره در آیه داشته و منحصر در آن باشد، به عبارت دیگر اگرچه آیه شریفه درباره امت حضرت عیسی علیه السلام است اما مفاد آن عام بوده و شامل سایر امم هم می‌گردد، بر این اساس خطاب آیه شریفه می‌تواند متوجه به امت پیامبر اکرم صلی الله علیه و اله نیز باشد بدیهیست در این صورت، این امر در هر عصر و زمانی تا روز قیامت هم جریان خواهد داشت، بنابراین، آیه شریفه تحذیر و تهدیدی بزرگ است نسبت به افرادی که در عصر حاضر به تشکیل احزاب گوناگون اقدام نمودند به گونه‌ای که هر کدام از آنها مسلک و مرامی مستقل برای خود اتخاذ کرده و گروهی را نیز برای تحصیل اغراض غیر قانونی و غیر شرعی و شخصی خویش با خود همراه کرده‌اند که نتیجه این حرکت، اختلاف افتادن بین جمعیت مسلمانان است چراکه برونداد این مسئله، درگیری، نزاع، فساد، قتل، غارت و هتک حرمت مسلمانان است در حالیکه خدای ایشان، پیامبرشان و کتابشان یکی است! و ایشان با این کار خود، به مخالفت با دستور الهی برخاسته و موجبات ظلم به خود و دیگران را نیز فراهم ساخته‌اند. (شاه‌العظمی، ۱۳۶۳، ج ۱: ۴۹۲)

مقام معظم رهبری هم تاکید کردند دشمن همیشه در تلاش است تا بین صفوف مسلمانان ایجاد تفرقه و اختلاف نماید، ایشان راهکار مواجهه با این مسئله را نیز همدلی و وحدت کلمه دانستند. (بیانات در دیدار رئیس دفتر سیاسی جنبش مقاومت اسلامی فلسطین حماس و هیئت همراه - ۱۴۰۲/۰۳/۳۱)

راهکارهای قرآن در برانگیختن مسلمانان برای دفاع از مظلومان

قرآن کریم برای برانگیختن مسلمانان نسبت به دفاع از مظلومان می‌فرماید:

«وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ.. الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا» (نساء - ۷۵)

از آیه شریفه در هدایت مومنان به سمت یاری مظلومان و مبارزه با ظلم نکاتی به دست می‌آید که به شرح زیر است:

۱. دعوت به وحدت و همدلی

آیه ۷۵ سوره نساء برای شعله‌ور ساختن عواطف انسانی مؤمنان با هدف ظلم‌ستیزی و یاری مظلوم می‌فرماید: این مستضعفان همان کسانی‌اند که در محیط‌های خفقان بار گرفتار شده و امید آنها از همه جا قطع شده، از اینرو دست به دعا برداشته و از خدای خود می‌خواهند که ایشان را از آن محیط ظلم و ستم بیرون برد. (مکارم، ۱۳۷۱، ج ۴: ۱۰)

مقام معظم رهبری نیز تاکید کردند یکی از اهداف اسلام نزدیکی دل‌های امت اسلامی به یکدیگر است و این اتحاد بایستی در مقابل کفر و ظلم باشد یعنی همه مردم بایستی در برابر ظلم و استکبار بایستند. (بیانات در دیدار کارگزاران حج - ۱۴۰۲/۰۲/۲۷)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=52837>)

۲. آگاهی دادن به اینکه مدافع مظلوم، ولی و نصیر از طرف خداست

آیه ۷۵ سوره نساء، اشاره به این نیز نکته دارد که خداوند متعال، دعای مسلمانان مظلوم را مستجاب کرده و این رسالت بزرگ انسانی را بر عهده سایر مسلمانان گذاشته چراکه ایشان را «ولی» و «نصیری» الهی دانسته، به عبارت دیگر، مسلمانانی که برای دفاع از مظلومان اقدام می‌کنند از طرف خداوند برای حمایت و نجات آنها تعیین شده‌اند. (مکارم، ۱۳۷۱، ج ۴: ۱۰)

به تعبیر دیگر، باید این سوال را پرسید که چه چیزی والاتر و برتر از جایگاهی است که خدای تعالی در این مسئله به مومنین اعطا کرده؟ یا کدام تکریم بزرگتر از تکریمی است که خدای تعالی در این حالت به مومنان عنایت فرموده؟ زیرا خداوند متعال از مومنان درخواست کرده تا به ولایت و سرپرستی مستضعفان مشغول شوند به عبارت دیگر، این مسلمانان، در این حالت، قوه و نیرویی برای اعمال اراده خداوند متعال در زمین هستند چراکه این کار آنها افزون بر آنکه مطابق سنن الهی است، در مسیر حیات بشر و احیای او نیز هست زیرا خداوند متعال، در بسیاری از موارد، یاری و نصرت خود را با اسباب و علل مادی و عادی به سرانجام می‌رساند که در این حالت، مومنانی که به نصرت و یاری مستضعفین مشغول می‌شوند در واقع مجرای اراده و فیض خدای تعالی هستند. (فضل الله، ۱۴۱۹، ج ۷: ۳۵۴)

مقام معظم رهبری نیز تاکید کردند مقابله‌ی جمهوری اسلامی با برخی کشورها از باب مقابله‌ی با ظلم، استکبار، تجاوز و یاری مظلوم است، زیرا جمهوری اسلامی هیچگونه معارضه‌ای با ملتها ندارد بلکه مواجهه و معارضه آن، با ظلم، استکبار و تجاوز است و ما از ملتی که صاحب سرزمین است اما در خانه‌ی خود، در سرزمین خود مورد ظلم بزرگ قرار می‌گیرد دفاع کرده و یار و یاور ایشان خواهیم بود. (بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری - ۱۴۰۲/۱۲/۱۷)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=55550>)

۳. بستن راه عذر برای مومنان در عدم دفاع از مظلومان

آیه شریفه مسئولیت مومنان در این زمینه، نیز ضرورت و بایستگی آن را یادآور شده و با این تعبیر، راه عذر آوردن ایشان در عدم دفاع از مظلومان و عدم شرکت ایشان در جهاد را می‌بندد، به عبارت دیگر آیه شریفه با این بیان خویش، آنان را به این حرکت جهادی و دفاع از مظلوم، ترغیب کرده (زحیلی، ۱۴۱۱، ج ۵: ۱۵۴) و بر حمایت مسلمانان از مظلومان و حمایت از ایشان تاکید دارد. (سبزواری، ۱۴۰۶، ج ۲: ۳۱۱)

مقام معظم رهبری نیز تاکید کردند دفاع از مظلوم خود، یک فریضه و واجب است و حرکت ما و ملت‌مان در همین راستا و در دفاع از مظلومان است. (بیانات در دیدار خانواده و ستاد سالگرد شهید سپهبد حاج قاسم سلیمانی - ۱۴۰۰/۱۰/۱۱)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=51635>)

۴. انگیزش افزایش مومنان برای دفاع از مظلوم

خدای تعالی با هدف انگیزش‌افزایی مومنان و ترغیب ایشان به جهاد و دفاع از مظلومان، بین اهداف مومنان در جهاد و دفاع از مظلومان و اغراض مشرکان از مبارزه با مومنان و اجرای ظلم بر مستضعفان، یک مقایسه انجام داده، به این صورت که هدف مومنان را اعتلای کلمه الله، توحید، عدل، انصاف و ایجاد عدالت در جامعه دانسته اما کار ظالمان و مشرکان را به جهت به بردگی کشاندن انسانها و ظلم و تعدی به ایشان و گرفتن امکانات و ثروت ایشان دانسته، به عبارت دیگر هدف مومنان، الهی و هدف ظالمان، مادی، دنیوی و ارضای شهوات خود با وسوسه شیاطین و رسیدن به غنیمت، شهرت و تفاخر است. (زحیلی، ۱۴۱۱، ج ۵: ۱۵۴)

بر این اساس می‌توان گفت کسانی که به کمک مستضعفان شتافته و ایشان را در خلاص شدن از ظلم ستمگران یاری می‌دهند در زمره لشکریان الهی بوده و به همین دلیل ایشان، اولیاء، سرپرستان و یاری کنندگان ضعیفان و مظلومان خواهند بود. (خطیب، ۱۴۲۴، ج ۳: ۸۳۶)

مقام معظم رهبری نیز با اشاره به روایت: «كُونُوا لِلظَّالِمِ خَصْمًا وَلِلْمَظْلُومِ عَوْنًا» (قتال نیشابوری، ۱۳۷۵، ج ۱: ۱۳۶) تاکید کردند یکی از اصول مسلم دین ما حمایت و دفاع از مظلوم در راه خداست و در این راه،

فرقی بین شیعه و سنی وجود ندارد. (بیانات در دیدار اعضای مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام و اتحادیه‌ی رادیو و تلویزیون‌های اسلامی - ۱۳۹۴/۰۵/۲۶)
(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=30524>)

ابعاد (یا مصادیق) مبارزه با ظلم و ظالم

مبارزه با ظالم ابعاد گوناگونی دارد اما در این راه، گام اول، شناخت انگیزه ظالم از ظلم اوست، به عبارت دیگر، این شناخت در تشخیص کیفیت، وظیفه و نوع مواجهه با ظالم، نقشی مهم را بر عهده دارد چراکه گاه ظلم ظالم، از روی ناآگاهی و جهل است و گاه از روی کینه و عمد، بدیهی است اگر ظلم ظالم از روی جهل و نادانی باشد، در این حالت، وظیفه یک مسلمان بیشتر راهنمایی و ارشاد ظالم است، اما چنانچه ظلم ظالم از روی کینه و عمد باشد، وظیفه یک مسلمان، مقابله و برخورد قاطعانه با ظالم است که این موارد (حالات) به صورت خلاصه و در ادامه ذکر می‌شود:

۱. جهاد و مبارزه مسلحانه

قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

«وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (بقره - ۱۹۰)»

در آیه شریفه، دستور به آمادگی همیشگی برای مواجهه با دشمن داده شده که این مبارزه مسلحانه، بایستی با هدف فی سبیل الله بودن و اهتزاز پرچم اسلام باشد، چراکه دشمن تلاش دارد تا مسلمانان را از اسلام برگردانده و ایشان را از دیار خویش آواره سازد و در یک کلمه به ایشان ظلم روا دارد که خدای تعالی در این حالت، دستور مبارزه مسلحانه مسلمانان با ایشان را صادر کرده است. (زحیلی، ۱۴۱۱، ج ۲: ۱۷۹)

مقام معظم رهبری هم با اشاره به آیه ۶۰ سوره مبارکه انفال، تاکید کردند به جهت آنکه نظام جمهوری اسلامی پنجه در پنجه استکبار انداخته لذا **بایستی** از آمادگی همیشگی برخوردار بوده و در صورت کوچکترین خطایی در حمله به اسلام و ایران اسلامی لازم است پاسخی درخور به آن داده شود. (بیانات در دیدار کارکنان و خانواده‌های ناگروه ۸۶ نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران - ۱۴۰۲/۰۵/۱۵)
(<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?sid=8&npt=7&aya=60>)

۲. امر بمعروف و نهی از منکر

قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

«وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (آل

عمران - ۱۰۴)»

قرآن کریم در این آیه شریفه یکی از دلایل برتر بودن امت اسلامی را امر به معروف و نهی از منکر دانسته و با تسری آن به تمامی افراد امت اسلامی آن را وظیفه‌ای همگانی دانسته (سبزواری، ۱۴۰۶، ج ۲،

ص ۱۱۷) بنابراین، امت اسلامی بایستی دیگران را به کارهای نیک امر کرده و اگر کسی کار بدی مثل ظلم را مرتکب شود بایستی سایر مسلمانان وی را از این کارش نهی کنند. (قرشی، ۱۳۷۵، ج ۲: ۱۵۳)

مقام معظم رهبری نیز با اشاره به آیه ۴۱ سوره حج و برشماری برخی مصادیق منکر و معروف، ظلم و بی عدالتی را یکی از مصادیق منکر دانستند که وظیفه مسلمان و حکومت اسلامی برخورد و مواجهه با این موارد است، ایشان تاکید کردند یکی از راه‌های مبارزه و مواجهه با این ناهنجاری‌ها از طریق امر بمعروف و نهی منکر است. (بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه - ۱۴۰۱/۰۴/۰۷)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=50545>)

۳. صبر و استقامت

قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

«إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» (احقاف - ۱۳)

اساساً مبارزه و مواجهه با ستم و ظلم، کار آسانی نبوده و نیازمند صبر و استقامت است بر این اساس، مؤمنان بایستی در مواجهه با سختی‌ها و مشکلات این راه، احساس ضعف و ناتوانی نکرده و با امید به خدای متعال در برابر سختی‌ها ایستادگی نمایند، شاهد بر این مطلب آیه شریفه یادشده است که قرآن کریم، مومنان واقعی را کسانی می‌داند که در راه دین، استقامت و پایداری به خرج داده و در برابر سختی‌ها از راه به بیراهه کشانده نمی‌شوند.

مقام معظم رهبری هم با اشاره به بایستگی مقاومت از سوی مسلمانان در مقابل سختی‌ها به شرایط و وضعیت سخت مسلمانان غزه در برابر دشمن صهیونی اشاره کرده و بر الگوگیری سایر مسلمانان از ایشان در جهت مقاومت و ایستادگی در برابر دشمن تاکید کردند. (بیانات در دیدار مردم «کرمان» و «خوزستان» - ۱۴۰۲/۱۰/۰۲)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=54696>)

۴. دعا و توسل

شخص مؤمن، در هیچ شرایطی نباید از توسل به خدای تعالی و دعا به درگاه او غفلت ورزد زیرا یکی از کارکردهای نیایش و دعا، توانبخشی و قدرت دهی به انسان است تا او بتواند در مسیر مبارزه با ظلم و ظالم گام برداشته و به یاری مظلوم بشتابد، قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (مائده - ۳۵)

که منظور از وسیله در آیه شریفه توسل به امیر المومنین علیه‌السلام و فرزندان ایشان (بروجردی، ۱۳۶۶، ج ۲: ۲۰۷) و منظور از جهاد نیز مبارزه با ظالمان و کافران است. (سعدی، ۱۴۰۸، ص ۲۴۹)

مقام معظم رهبری نیز همزمان با ناکامی دشمن صهیونی در دستیابی به اهداف خود و نیز پیروزی‌های اخیر جبهه‌ی مقاومت و در پاسخ به درخواست راهنمایی مومنان برای خواندن برخی ادعیه جهت کسب

پیروزی و فتح نهایی جبهه مقاومت و دفع شر رژیم صهیونیستی، خواندن «سوره فتح»، «دعای چهاردهم صحیفه سجادیه» و «دعای توسل» را توصیه کردند. (گفتاری درباره مضامین دعای چهاردهم صحیفه سجادیه - ۱۴۰۳/۰۸/۲۹)

(<https://farsi.khamenei.ir/others-note?id=58339>)

کارکردهای دنیایی مبارزه با ظلم و ظالم

مبارزه با ظلم و ظالم در دنیا کارکردهایی دارد که به شرح زیر است:

۱. زمینه سازی برای ظهور

گذشت که بر پایه آیات و روایات، مقابله با ظالم و دفاع از مظلوم، تکلیفی عمومی و واجبی دینی به شمار می‌رود از اینرو بایستی همگان، به شیوه‌های مناسب در همه سطوح، اعم از فردی، اجتماعی، جهانی، خانوادگی و جزآن، این رسالت اخلاقی و اعتقادی خویش را به انجام برسانند، از آنجا که نابودی ظلم و برقراری عدالت جهانی، از اهداف کلان حکومت مهدوی است، مسلمانان بایستی راهبرد مبارزه با ظلم را در پیش گرفته و با حمایت از تمامی مظلومان در صحنه بین المللی و زمینه سازی برای آمادگی و آگاهی مردم جهان، با این کار خویش، زمینه ظهور منجی موعود را نیز فراهم سازند، همچنانکه تفسیر قمی ذیل آیه شریفه: «فَمَهْلُ الْكَافِرِينَ أَمَهُلُهُمْ رُؤُودًا» (طارق - ۱۷) روایتی را با این مضمون نقل کرده که معنای آیه شریفه که می‌فرماید به کافران اندکی مهلت بده، یعنی این مهلت، تا زمان قیام حضرت حجت عج است چراکه پس از ظهور، حضرت از ستمگران، جبّاران، طاغوت‌ها و افراد مشابه ایشان، انتقام می‌گیرد (قمی، ۱۳۶۳، ج ۲: ۴۱۶) افزون برآن، در دعای ندبه هم این فراز که در مقام تبیین یکی از ویژگی‌های امام زمان عج است نیز گویای همین مطلب است که:

«أَيْنَ الْمُعْدُّ لِقَاطِعِ دَابِرِ الظَّالِمَةِ» (سید بن طاووس، ۱۴۰۹، ج ۱: ۲۹۷)

زیرا قلوب انسان‌ها در تپش است تا حضرت، با ظهور خویش، نجاتبخش ایشان شده و ظلم و ستم را ریشه کن نماید که این مسئله اولین و مهمترین درخواست افراد منتظر حضرت، از ظهور ایشان است. همچنین اگر مردم در برابر ظلم و ظالم سکوت نکرده و جهت دفاع از مظلوم بپا خیزند، در واقع این کار ایشان باعث تقویت روحیه عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی در میان آنها خواهد شد که برخورداری از همین روحیه، اجتماع را برای قبول و پذیرش رهبری منجی و برقراری عدالت مطلق در جهان مهیا می‌سازد. پیشتر گذشت که از جمله اهداف کلان و اصلی انبیاء و فرستادگان الهی، برقراری عدالت و از میان بردن ظلم بوده، در همین راستا می‌توان گفت مواجهه با ظلم و ظالم، در جهت اِکمال اهداف کلان انبیاء و ائمه اطهار (ع) بوده و زمینه را جهت ظهور منجی و برقراری عدالت مطلق در جهان فراهم می‌سازد.

این نکته نیز قابل توجه است که مبارزه با ظلم و ظالم، کاری بسیار مشکل و امری طاقت‌فرسا است اما یاران حضرت مهدی (عج) کسانی هستند که در راه مبارزه با ظلم و ظالم از صبر و استقامت لازم برخوردار بوده و از دشواری راه و مشکلات موجود در این راه، ترسی ندارند.

۲. ایجاد عدالت در جامعه

اساساً مواجهه و مقابله با ظلم، باعث رواج و ایجاد امنیت و عدالت در جامعه شده و از این رهگذر حقوق انسان‌ها در پرتو قانون و دین مبین اسلام حفظ و حراست می‌گردد، شاهد بر این مطلب آن که در روایتی یکی از مهمترین رسالت‌های امام زمان عج پر کردن زمین از قسط و عدل است در حالی که از ظلم و جور پر شده باشد (کلینی، ۱۴۲۹، ج ۱: ۳۴۱) و اینکار از روی تعدی انجام گیرد که مخالف آن قسط است (ابن فارس، ۱۴۰۴، ج ۳: ۴۶۸) اما عدل بر خلاف جور بوده (فیومی، بیتا، ج ۲: ۳۹۶) و جور آن است که انسان از راه میانه منحرف شده و به بیراهه میل کند. (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۴: ۱۵۳)

مقام معظم رهبری نیز تاکید کردند منتظران امام زمان عج، باید در جهتی که آن حضرت تشکیل حکومت می‌دهد حرکت کنند، ایشان بزرگترین ویژگی آن حضرت را مبارزه با ظلم و برقراری قسط و عدل دانستند. (بیانات در دیدار و عمامه‌گذاری جمعی از طلاب در سالروز میلاد حضرت ولی‌عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) - ۱۳۶۸/۱۲/۲۲)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2275>)

۳. ایجاد کرامت و آزادی

قرآن کریم می‌فرماید:

«وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ» (شوری - ۳۹)

یعنی: و آنان که هرگاه ستمی به آنان رسد [تسلیم ستم و ستمکار نمی‌شوند، بلکه از دشمن به حکم حق و برابر با قوانین اسلام] انتقام می‌گیرند.

اساساً مسئله کرامت و آزادی در زندگی فردی و اجتماعی انسان، جایگاه بسیار مهمی دارد و به طور کلی این کرامت، ذاتی انسان است که او را به سمت آزادی و رفع ظلم و ستم فرا می‌خواند و جامعه‌ای که تصور می‌کند آزادی در طبقی از طلا تقدیمش خواهد شد هیچگاه به فلاح و رستگاری نخواهد رسید زیرا اگر انسان آزادی را از کسی که آزادی را از او سلب کرده مطالبه کند اولاً به او داده نخواهد شد و ثانیاً دیگر حریت و آزادی معنایی نخواهد داشت بلکه بایستی آزادی با قوت و نیروی خویش از ظالمان پس گرفته شود و این مسئله، بُعدی از ابعاد مبارزه با ظالمان نیز به شمار می‌رود. (مدرسی، ۱۴۱۹، ج ۱۲: ۳۷۶)

مقام معظم رهبری نیز با اشاره به اینکه یکی از معارف بلند اسلامی، ایستادگی و تسلیم نشدن در مقابل زورگو است، نیز با اشاره به آیه شریفه: «فَاسْتَقِمُّ كَمَا أُمِرْتُ وَ مَنْ تَابَ مَعَكَ» (هود - ۱۱۲) تاکید کردند راه

مواجهه با ظالمان، تسلیم نیست بلکه مقاومت و ایستادگی در برابر زورگو است. (بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی - ۱۳۹۸/۰۸/۲۴)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=44016>)

زیرا کرامت انسان در آزادی و عدم تسلیم در برابر زورگویان است و الا خواری و ذلت برای انسان رقم خواهد خورد.

ع. برخورداری از یاری و امدادهای الهی

قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

«الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَ لَوْ لَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْدَمَتْ صَوَامِعُ وَبِيعٌ وَصَلَوَاتٌ وَ مَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَ لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ (حج - ۴۰)»

در آیه شریفه منظور از کسانی که مبارزه می‌کنند و به آنها اجازه و اذن مبارزه داده شده همان مهاجرانی هستند که از خانه و کاشانه خود از روی ظلم و عدوان رانده شده‌اند و ایشان همان افرادی هستند که در راه مبارزه با ظالمان، متحمل سختی‌ها و رنج‌های زیادی شده‌اند و این فراز از آیه که می‌فرماید: «وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ» وعده‌ای از سوی خدای سبحان نسبت به مومنان مبنی بر یاری ایشان است همان کسانی که دین خدا را یاری کرده و در راه او جهاد و تلاش کردند، بر این اساس، خدای تعالی این مطلب را بر عهده گرفته که ایشان را یاری رساند و این امری حق است همچنانکه قرآن کریم در این باره می‌فرماید: «وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ» (روم - ۴۷)

مقام معظم رهبری نیز با اشاره به ایستادگی حضرت امام خمینی (ره) در برابر ظالمان، به جوانان و ملت مسلمان توصیه کردند که این راه امام بایستی ادامه پیدا کرده و مسلمانان بایستی در برابر ظلم و ظالم بایستند که اگر چنین کنند قطعاً یاری خدا شامل حال ایشان خواهد شد و به توفیق الهی در گام‌های بعدی، بر تمامی موانع غلبه کرده و پیروزی بر دشمنان حاصل خواهد شد. (بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین (ع) - ۱۳۹۸/۰۷/۲۱)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=43767>)

مصادیق امروزی ظلم به مسلمانان

اما سوال مهم در این قسمت آن است که اساساً ظالمانی که در سطح بین الملل علیه مسلمانان و اسلام اقدام و ظلم می‌کنند شامل چه افراد یا گروه‌هایی هستند و سوال دیگر اینکه هدف یا انگیزه ایشان از این رفتارهای ظالمانه و ستمگرانه نسبت به مسلمانان چیست یا شامل چه مواردی است؟

در پاسخ به سوالات یادشده باید گفت از بررسی امروز صحنه جهان، می‌توان به بعضی اقدامات یا رویکردهایی که عنوان ظلم یا ستم بر علیه مسلمانان است اشاره کرد که برخی از آنها به شرح زیر است:

۱. اسلام‌هراسی و تبعیض

اسلام‌هراسی (Islamophobia) به معنای نفرت شدید و ترس غیر منطقی در قبال مسلمانان و اسلام دانسته شده (مجیدی و صادقی، ۱۳۹۳: ۲۰-۲۱) یعنی ایجاد نفرت و هراس برنامه‌ریزی شده نسبت به اسلام و مظاهر آن که از مصادیق آن می‌توان به جایز دانستن انواع تبعیض، اعمال محرومیت و خشونت علیه مسلمانان و نهادها و سازمان‌های اسلامی اشاره کرد به گونه‌ای که مسلمانان در نقاط بسیاری از جهان با اسلام‌هراسی یا تبعیض در زمینه‌های گوناگون مانند: آموزش، اشتغال، دسترسی به خدمات اجتماعی، مسکن و مانند آن، مواجه هستند.

مقام معظم رهبری نیز تاکید کردند عده‌ای، مردم، جوامع و اذهان را از اسلام می‌ترسانند، اینان همان اقلیت قلدر و زیاده‌خواهی هستند که از حاکمیت اسلام در هراسند. ایشان، اسلام‌هراسی را ترجمه ترس و سراسیمگی قدرت‌ها در برابر اسلام دانسته و تاکید کردند این مسئله بیانگر آن است که ملت ایران پیشرفت کرده و اسلام توانسته حرکت خود را به گونه‌ای موفق، پیش ببرد. (بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری - ۱۳۹۳/۱۲/۲۱)

(<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=29151&nt=2&year=1393&tid=1394>)

۲. نقض آزادی‌های دینی و مذهبی

قرآن کریم انسان‌ها را در انتخاب دین و مذهب مجبور ندانسته بلکه بشر را در این مسئله آزاد معرفی کرده (شیر، ۱۴۱۰، ص ۷۹) و می‌فرماید:

« لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ » (بقره - ۲۵۶) (نیز در این باره رک به آیات: آل عمران - ۲۰

و نساء - ۸۰ و مائده - ۹۲ و ۹۹ و انعام - ۶۶ و جز آن)

امروزه در بعضی از کشورها، آزادی‌های دینی و مذهبی مسلمانان از راه قوانین و مقررات خاصی، محدود گردیده، مثلاً برخی کشورها حجاب اسلامی را برای زنان ممنوع کرده‌اند یا در ساخت مسجد برای مسلمانان محدودیت‌هایی وضع شده، نیز ایشان در برگزاری مراسمات مذهبی و دینی خود با مشکلات گوناگونی مواجه‌اند، مثلاً در اروپای امروزی مسلمانان در زمینه آموزش‌های فرهنگی و علمی دچار مشکلاتی هستند به گونه‌ای که در این کشورها نسلی از مسلمانان به وجود آمده که بر اثر حل شدن در جوامع غیر مسلمان از فرهنگ، زبان و هویت اسلامی خویش فاصله گرفته و این مسئله باعث شده تا ایشان کمتر با اصول، قواعد و ارزش‌های اسلامی آشنا شوند حتی در برخی موارد، ازدواج با غیرمسلمان در میان آنان شیوع پیدا کرده که این مسئله نیز اثرات مخرب خود را در پی دارد، افزون بر موارد یادشده گاه برخی زنان مسلمان به سبب الزامات و فشارهای اجتماعی سیاسی و حقوقی ناچار از حجاب خویش صرف‌نظر کرده‌اند. (بکر، ۱۴۱۲، ج ۱: ۴۱)

۳. رفتارهای خشونت بار علیه مسلمانان

در برخی نقاط جهان، مسلمانان مورد حملات فیزیکی و رفتارهای خشونت بار قرار دارند که این رفتارها گاه از سوی گروه‌های افراطی یا افراد نژادپرست و حتی از سوی دولت‌های مستقر صورت می‌پذیرد و این مسئله گاه از این حالت نیز فراتر رفته و به صورت قتل و نسل‌کشی مسلمانان در می‌آید که از این موارد می‌توان به نسل‌کشی در سربرنیتسا، بوسنی و هرزگوین، صبرا و شتیلا، روهینگیا، میانمار، هند و مانند آن اشاره کرد.

به عنوان نمونه مقام معظم رهبری با اشاره به حوادث و کشتار مسلمانان در میانمار، از بی‌عملی و سکوت مجامع جهانی و داعیه داران حقوق بشر در برابر این حوادث و فجایع به شدت انتقاد کرده و راهکار مواجهه با این قضیه را اقدام فوری و عملی کشورهای مسلمان و فشار اقتصادی و سیاسی به دولت بی‌رحم میانمار دانستند. (بیانات رهبر انقلاب در ابتدای جلسه درس خارج فقه درباره فجایع میانمار - ۱۳۹۶/۰۶/۲۱)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=37638>)

۴. جنگ، خونریزی و اشغال سرزمین‌های اسلامی

تعدادی از کشورهای غربی به انگیزه‌ها و بهانه‌های گوناگون، به کشورهای اسلامی حمله کرده و در تلاش‌اند تا هم مسلمانان را به قتل رسانده و هم سرزمین‌های ایشان را به اشغال و تصرف خویش درآورند که نتیجه این جنگ‌ها برای مسلمانان، آوارگی، کشته یا زخمی شدن هزاران مسلمان است به عنوان مثال، کشور آمریکا به طور مستقیم یا غیر مستقیم (نیابتی) علیه ده‌ها کشور اسلامی، جنگ به راه انداخته و به این کشورها تجاوز کرده و مثال دیگر نبرد ۸ ساله دفاع مقدس است که در آن، آمریکا و کشورهای غربی جنگ تحمیلی را علیه ایران اسلامی به راه انداختند، همچنین و در همین راستا می‌توان به مواردی چون اشغال افغانستان و عراق، ویران کردن یمن، لیبی، سوریه، سودان و غیر آنها اشاره کرد که خاستگاه تمامی این ددمنشی‌ها، خوی چپاول‌گری و استکباری غرب و آمریکا بر علیه مسلمانان است.

شاهد نزدیکتر این مسئله را می‌توان در کشتار مردم غزه به دست رژیم کودک‌کش اسرائیل با پیش‌تنبانی مادی و معنوی آمریکا و ده‌ها کشور اروپایی و خیانت برخی از کشورهای عربی مشاهده کرد به گونه‌ای که این رژیم سفاک، بیش از یکصد هزار نفر از مردم مظلوم غزه را به خاک و خون کشیده و شهید یا زخمی کرده همچنین موجبات تخریب شهر، خانه و زندگی بیش از ۲ میلیون نفر را در نوار غزه فراهم ساخته است.

نتیجه گیری

این نگاشته از اصل مهم و بایسته دفاع از مظلومان گفتگو کرد. می‌توان گفت خاستگاه این مسئله، هم شرعی است و هم عقلی، اما در اینجا تلاش شد تا این عنوان، با رویکردی دینی مورد بررسی قرار گیرد، قرآن به عنوان منشور و کتاب آسمانی دین اسلام و بیان‌کننده خطوط و مبانی اصلی و کلی دین مبین اسلام، در بردارنده آموزه‌هایی در بحث دفاع از مظلومان نیز هست، همچنین دیدگاه‌های مقام معظم رهبری به عنوان فردی که بیش از سه دهه سکان داری انقلاب اسلامی را بر عهده داشته و خود نیز به صورت عمیق با آموزه‌های دینی آشنا هستند می‌تواند تبیین‌گر آموزه‌های قرآنی و بیانگر مصادیق امروزی این موارد نیز باشد، از اینرو این نگاشته بر آن شد تا بحث دفاع از مظلومان را ابتدا با رویکردی قرآنی و سپس در بیانات معظم له بررسی نماید، بررسی‌ها نشان داد مهمترین مصادیق ظلم آن است که چیزی در غیر جایگاه خود قرار گیرد همچنین در قرآن کریم مصادیقی از مظلومان شناسایی شد که از جمله آنها می‌توان به اخراج‌شدگان از سرزمین خود، افراد مورد بهره‌کشی ظالمانه، مومنان و پیامبران مورد استهزاء یا منتسب به سحر یا جنون و اختلاف‌اندازگان بین مردم اشاره کرد، همچنین این نکته نیز به دست آمد که یکی از مهمترین دلایل نقلي اصل دفاع از مظلومان، دستور قرآن و روایات به مبارزه با ظالم و لزوم اجرای عدالت در جامعه است همچنین اگر دفاع از مظلومان نادیده انگاشته شود پیامدهایی گریبانگیر فرد و جامعه می‌شود که از جمله آنها می‌توان به رواج و عادی شدن ظلم و بی‌تفاوتی افراد و جامعه در برابر ظلم و ظالم و از بین رفتن حقوق مظلومان اشاره کرد. اما راهکارهایی نیز برای مبارزه با ظلم و ظالم به دست آمد مثل: دعوت به وحدت و همدلی بین مسلمانان، آگاهی دادن به اینکه مدافع مظلوم ولی و نصیر از طرف خداست و تبیین رویکرد مقایسه‌ای بین اهداف مومنان در دفاع از مظلوم و اهداف ظالمان از ظلمشان با هدف انگیزش‌افزایی مسلمانان برای دفاع از مظلومان، اما مبارزه با ظالم ابعاد یا مصادیق مختلفی دارد مانند: جهاد و مبارزه مسلحانه، امر بمعروف و نهی از منکر، صبر و استقامت، دعا و توسل و جزآن، همچنین افزون بر آنکه مبارزه با ظلم و ظالم کارکردهای آخرتی دارد این امر کارکردهای دنیایی نیز دارد که زمینه‌سازی برای ظهور، ایجاد عدالت در جامعه، ایجاد کرامت و آزادی برای انسان و برخورداری از یاری و امدادهای الهی از جمله آنهاست، اما ظلم در هر عصری مصادیق مختلفی دارد امروزه نیز ظلم به مسلمانان مصادیقی خاصی دارد مانند: اسلام‌هراسی و تبعیض، نقض آزادی‌های دینی و مذهبی، رفتارهای خشونت بار علیه مسلمانان، جنگ، خونریزی و اشغال سرزمین‌های اسلامی.

کتابنامه

• قرآن کریم.

۱. ابن فارس ابو الحسین، احمد بن زکریا، ۱۴۰۴ق، معجم مقائیس اللغة، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ اول.
۲. امام خمینی ره، ۱۳۹۹ش، تحریر الوسیله، کتاب الامر بالمعروف والنهی عن المنکر، فصل فی الدفاع، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی ره، چاپ اول.
۳. انصاریان، حسین، ۱۳۸۳ش، ترجمه قرآن، قم، اسوه، چاپ اول. (در ترجمه آیات از این ترجمه استفاده شده است).
۴. بروجرودی، محمدابراهیم، ۱۳۶۶ش، تفسیر جامع، تهران، کتابخانه صدر، چاپ ششم.
۵. بکر، سید عبدالمجید، ۱۴۱۲ق، الأقليات المسلمة فی أوروبا، رباط (مغرب)، إدارة الصحافة و النشر، چاپ اول.
۶. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، ۱۴۱۰ق، غرر الحکم و درر الکلم (مجموعه من کلمات و حکم الإمام علی علیه السلام)، قم، دار الکتاب الإسلامی، چاپ دوم.
۷. حسینی همدانی، محمد، ۱۴۰۴ق، انوار درخشان در تفسیر قرآن، تهران، نشر لطفی، چاپ اول.
۸. خامنه ای، سیدعلی. بیانات مقام معظم رهبری دسترسی در سایت ، <https://farsi.khamenei.ir/search>
۹. خطیب، عبدالکریم، ۱۴۲۴ق، التفسیر القرآنی للقرآن، بیروت، دار الفکر العربی، چاپ اول.
۱۰. زحیلی، وهبه، ۱۴۱۱ق، التفسیر المنیر فی العقیده و الشریعة و المنهج، دمشق، دار الفکر، چاپ دوم.
۱۱. سبزواری، محمد، ۱۴۰۶ق، الجدید فی تفسیر القرآن المجید، بیروت، دار التعارف للمطبوعات، چاپ اول.
۱۲. سعدی، عبدالرحمن، ۱۴۰۸ق، تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان، بیروت، مکتبه النهضة العربیة، چاپ دوم.
۱۳. سید ابن طاووس، علی بن موسی، ۱۴۰۹ق، إقبال الأعمال، تهران، دار الکتب الإسلامیه، چاپ دوم.
۱۴. سیدکریمی حسینی، عباس، ۱۳۸۲ش، تفسیر علیین، قم، اسوه، چاپ اول.
۱۵. شاه عبدالعظیمی، حسین، ۱۳۶۳ش، تفسیر اثنی عشری، تهران، میقات، چاپ اول.
۱۶. شبر، عبدالله، ۱۴۱۰ق، تفسیر القرآن الکریم، قم، دار الهجرة، چاپ دوم.
۱۷. شریف الرضی، محمد بن حسین، ۱۴۱۴ق، نهج البلاغه (صبحی صالح)، قم، هجرت، چاپ اول.
۱۸. صاحب بن عباد، کافی الکفاه، اسماعیل بن عباد، ۱۴۱۴ق، المحيط فی اللغة، بیروت، عالم الکتاب، چاپ اول.

۱۹. صادقی تهرانی، محمد، ۱۴۰۶ق، *الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن و السنه*، قم، فرهنگ اسلامی، چاپ دوم.
۲۰. صدوق، ابن بابویه محمد بن علی، ۱۴۱۳ق، *من لا یحضره الفقیه*، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ دوم.
۲۱. صدوق، ابن بابویه، محمد بن علی، ۱۳۷۶ش، *أمالی*، تهران، کتابچی، چاپ ششم.
۲۲. صدیق حسن خان، محمد صدیق، ۱۴۲۰ق، *فتح البیان فی مقاصد القرآن*، بیروت، دار الکتب العلمیه، منشورات محمد علی بیضون، چاپ اول.
۲۳. طباطبائی، محمد حسین، ۱۳۹۰ق، *المیزان فی تفسیر القرآن*، بیروت، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، چاپ دوم.
۲۴. طنطاوی، سید محمد، ۱۹۹۷م، *التفسیر الوسیط للقرآن الکریم*، قاهره، نهضة مصر، چاپ اول.
۲۵. طیب، عبدالحسین، ۱۳۶۹ش، *اطیب البیان فی تفسیر القرآن*، تهران، نشر اسلام، چاپ دوم.
۲۶. ابن عاشور، محمد طاهر، ۱۴۲۰ق، *تفسیر التحریر و التنویر المعروف بتفسیر ابن عاشور*، بیروت، مؤسسه التاریخ العربی، چاپ اول.
۲۷. فتال نیشابوری، محمد بن احمد، ۱۳۷۵ش، *روضه الواعظین و بصیره المتعظین*، قم، انتشارات رضی، چاپ اول.
۲۸. فضل الله، محمد حسین، ۱۴۱۹ق، *من وحی القرآن*، بیروت، دار الملائک، چاپ اول.
۲۹. فیومی، احمد بن محمد مقرئ، بیتا، *المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی*، قم، منشورات دار الرضی، چاپ اول.
۳۰. قرشی بنابی، علی اکبر، ۱۳۷۵ش، *تفسیر احسن الحدیث*، تهران، بنیاد بعثت، چاپ اول.
۳۱. قمی، علی بن ابراهیم، ۱۳۶۳ش، *تفسیر قمی*، قم، دار الکتب، چاپ سوم.
۳۲. کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، ۱۴۲۹ق، *کافی*، قم، دار الحدیث، چاپ اول.
۳۳. لثی واسطی، علی بن محمد، ۱۳۷۶ش، *عیون الحکم و المواعظ*، قم، دار الحدیث، چاپ اول.
۳۴. مجیدی، محمدرضا و صادقی، محمد مهدی، ۱۳۹۳ش، *اسلام هراسی غربی*، تهران، دانشگاه امام صادق ع، چاپ اول.
۳۵. مدرسی، محمد تقی، ۱۴۱۹ق، *من هدی القرآن*، تهران، دار محبی الحسین ع، چاپ اول.
۳۶. مدنی، علیخان بن احمد، ۱۴۰۹ق، *ریاض السالکین فی شرح صحیفه سید الساجدین صلوات الله علیه*، قم، مؤسسه نشر اسلامی، چاپ اول.
۳۷. مغنیه، محمد جواد، ۱۴۲۴ق، *التفسیر الکاشف*، قم، دار الکتب الإسلامی، چاپ اول.

۳۸. مفید، محمد بن محمد، ۱۴۱۳ق، الإرشاد فی معرفۃ حجج اللہ علی العباد، قم، کنگرہ شیخ مفید، چاپ اول.
۳۹. منسوب بہ علی بن موسی، امام ہشتم علیہ السلام، ۱۴۰۶ق، الفقہ المنسوب إلی الإمام الرضا علیہ السلام، مشهد مقدس، مؤسسۃ آل البيت علیہم السلام، چاپ اول.
۴۰. نراقی، احمد بن محمد مہدی، ۱۳۷۸ش، معراج السعاده، قم، انتشارات ہجرت، چاپ ششم.
۴۱. نووی، محمد، ۱۴۱۷ق، مراح لبید لکشف معنی القرآن المجید، بیروت، دار الکتب العلمیہ، منشورات محمد علی بیضون، چاپ اول.